



Povilas Pakarklis

Lietuvių istorikas, teisininkas, kraštotyrininkas. Gimė 1902-11-23 Smilgiuose (į pietus nuo Kupiškio). Mirė 1955-07-28 Vilniuje.

1923 m. baigė Panevėžio gimnaziją. 1923–1927 m. studijavo Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. Vytauto Didžiojo universitetas) Teologijos-filosofijos fakultete. Pagrindine specialybe pasirinko senovės istoriją. Studijuodamas aktyviai veikė studentų ateitininkų organizacijoje, kuriai atstovavo 1924–1927 m. Rygoje, Tartu, Taline, Helsinkyje, Niurnberge, propagavo abstinenciją. 1927 m. vienas redagavo katalikų blaivybės draugijos leidinį „Sargyba“. 1927–1928 m. priklausė tautininkams.

1927–1928 m. Tauragės mokytojų seminarijoje dėstė istoriją, psichologiją, logiką ir gimnastiką. 1928–1930 m. dėstė Panevėžio mokytojų seminarijoje. Panevėžyje tapo uoliu voldemarininku. Dėl ryšių su jais atleistas iš mokytojų seminarijos, trumpai kalintas Kauno kalėjime. 1930 m. vieną semestrą studijavo Miuncheno universitete. 1934 m. baigė VDU Teisių fakultetą.

1934–1940 m. dirbo Kauno apygardos teisme. Su kitais parengė Neumanno-Sasso bylos (1934–1935) kaltinamąjį aktą.

1931 m. įsteigė Kupiškio laisvamanių skyrių. Nuo 1932 m. pradėjo rašinėti į TSRS laikraščius. 1934 m. dalyvavo Tarptautiniame blaivininkų suvažiavime Šveicarijoje. 1938 m. išvyko į dviejų mėnesių kelionę po įvairias Europos šalis – Italiją, Belgiją, Prancūziją, Lenkiją. Pakeliavęs susidomėjo TSRS, įstojo į Lietuvių draugiją TSRS tautų kultūrai pažinti. 1939 m. du kartus lankėsi TSRS. Grįžęs skaitė prosovietines paskaitas. Kelionės įspūdžius publikavo „Lietuvos žiniuose“.

1940 m. TSRS okupavus Lietuvą, paskirtas marionetinės vadinamosios Liaudies vyriausybės teisingumo ministru, 1940–1944 m. – teisingumo liaudies komisaras. 1940-07-15 tapo vadinamojo Liaudies seimo deputatu. 1940 m. liepos mėn. kartu su kitais vyriausybės ministrais priimtas į LKP. Pats asmeniškai prižiūrėjo penkių RTFSR įstatymų kodeksų vertimą, pasiūlė Liaudies Seime LTSR konstitucijos projektą, buvo Lietuvos įstojimo į TSRS deklaracijos pranešėju.

1940–1941 m. ir 1944–1955 m. dėstė Vilniaus universitete, 1941–1943 m. – Almatos, 1943–1944 m. – Maskvos teisės institutuose; profesorius (1943). Per Antrąjį pasaulinį karą kaupė medžiagą, kurią vėliau panaudojo Mažosios Lietuvos lietuviškumui įrodyti, kad bent dalis šio regiono būtų priskirta Lietuvai. 1945–1948 m. vasaromis surengė keletą ekspedicijų į Karaliaučiaus kraštą (nuo 1946 m. Kaliningrado sritis); Laukstyčių pilyje (į pietus nuo Karaliaučiaus, ant Aismarių kranto) rado K. Donelaičio, M. Pretorijaus, kitų vertingų lituanistikos ir prūsistikos rankraščių, spaudinių. Iš Prūsijos karalių paliepimų lietuvininkams jų gimtąja kalba sudarė dokumentų rinkinį „Prūsijos valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams“ (1960; spaudai parengė K. Jablonskis).

Karaliaučiaus kraštui perėjus RTFSR jurisdikcijai, jo vietovardžiais „rūpinosi“ jos Aukščiausioji Taryba. Ji politiškai motyvuotais įsakais keitė krašto vietovardžius ir net vandenvardžius į išgalvotus rusiškus. Tuo metu prof. Povilas Pakarklis, bandydamas kaip nors taisyti padėtį, parašė laišką Rusijos Federacijos Ministrų Tarybai, siūlydamas kelias pataisas vietovardžių pervardijimo projektui „su tikslu išsaugoti senuosius lietuviškus pavadinimus“ (pvz., buvo siūloma nekeisti ir palikti ramybėje Ragainę). Buvo „atsižvelgta“ tik į dvi profesoriaus pataisas. Vėluva, kurią prof. P. Pakarklis kildino iš „vėliavos“ (iš tikrųjų pavadinimas kildinamas iš „vėlės“) gavo „Znamensko“ vardą (rus. „Znamia“ – vėliava). Naujieji Kuršiai, pateikti kaip „Naukuriai“ ir paaiškinti, kad tai naujakuriai, gavo „Pionerskij“ vardą.

1946–1948 m. buvo Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto direktoriumi; pašalintas už bandymus objektyviau nušviesti Lietuvos istoriją ir už Mažosios Lietuvos tyrinėjimus.

1946 m. tapo LTSR Mokslų akademijos nariu korespondentu. TSRS Mokslų akademijos Teisės institute baigęs doktorantūrą 1951 m. apgynė disertaciją tema „Lietuvių tautos kova prieš popiežių ir Vokiečių ordiną už savo valstybingumą“.

P. Pakarklio tyrimų pagrindinė tematika – Lietuvos kovos su Vokiečių ordinu, prūsų ir vakarinių lietuvių padėtis Prūsijoje, Mažosios Lietuvos lietuvių (lietuvininkų) autochtoniškumo problemos. Svarbiausi veikalai: „Klaipėdos srities gyventojų tautybė prieš Vokiečių ordino atėjimą“ (1933), „Mažoji Lietuva vokiečių mokslo šviesoje“ (1935), „Lietuvių vokietinimas Mažojoje Lietuvoje“ (1942), „Lietuvių kova prieš Kalavijuočius“ (1945), „Kryžiuočių valstybės santvarkos bruožai“ (1948), „Popiežiai – lietuvių tautos priešai“ (1948), „Ekonominė ir teisinė katalikų

bažnyčios padėtis Lietuvoje (XV–XIX a.)“ (1956). P. Pakarklio kūryba buvo naudojama antireliginei propagandai.

Parengė

LMA Organizacinio skyriaus vyriausioji specialistė

Valerija Paškauskienė

Naudoti šaltiniai:

LMA archyvas, asmens byla.

Iškauskas, Č. Kaliningradas Lietuvos sudėtyje. Vilioja? <http://alkas.lt/tag/povilas-pakarklis/>

Merkys, V. Povilas Pakarklis. Visuotinė lietuvių enciklopedija.

Nuotrauka iš Mažosios Lietuvos enciklopedijos archyvo.